

"אתיקה מקצועית" - 9 - דבר יו"ר ועדת האתיקה הארצית - על סרבנות מצפון, עריכת דין ואתיקה מקצועית

01.06.2004 | סיון תשס"ד | גליון מס' 9
חברות וחברים יקרים,

על סרבנות מצפון, עריכת דין ואתיקה מקצועית

לפני כשנתיים, פנה לוועדת האתיקה הארצית עורך דין שהוא חייל מילואים בשירות קרבי, וביקש לדעת האם סירוב לשרת בשטחים, שיוביל להעמדה לדין ולמאסר בכלא צבאי, יהווה התנהגות שאינה הולמת עורך דין, או עבירה שיש עמה קלון, ויגרם לנקיטת הליכים משמעתיים. נדגיש, שמדובר היה בפניה לחוות דעת מקדימה ולא לדין במקרה מסוים, שבו עורך דין סירב ונכלא.

ועדת האתיקה דנה בנושא והחליטה, שאמנם סרבנות היא עבירה צבאית, אולם סרבנות מטעמי מצפון אינה מצדיקה נקיטת הליכים משמעתיים נגד סרבן שהוא עורך דין. "הסירוב לשרת בשטחים אינו קשור לעיסוק המקצועי של עורך הדין, אלא מבטא את עמדתו הפוליטית והמצפונית", אשר לגביה יש להתייר חופש נרחב, בעקבות על"ע 1734/00 הועד המחוזי נ' שפטל (החלטה מספר את 131/02, פורסמה ב"אתיקה מקצועית" גליון 6).

א-י-ציות לחוק בידי עורך דין מעורר כמה קושיות בתחום האתיקה. הציבור מצפה מעורך דין האמון על כיבוד החוק, להקפדה על קיומו. כך גם כשמדובר בעבירה שאין עמה קלון, ואפילו בעבירות קלות במיוחד (ראו: קלינג, **אתיקה בעריכת דין**, הוצ"א של לשכת עורכי הדין, 2001, ע' 515). וודאי כאשר מדובר בא-י-ציות מתוכנן ומכוון. א-י-ציות לחוק מטעמים מצפוניים או פוליטיים, מבטא שתי עמדות. האחת – התנגדות לחוק; השנייה – שבתנאים מתאימים מותר להפר את החוק. את המחלוקת מעוררת כמובן העמדה השנייה.

בעקבות החלטת ועדת האתיקה, הגיש הפרקליט הצבאי הראשי (להלן: הפצ"ר) בקשה מנומקת לזמן בעניין מחדש. עמדתו היא שסירוב לשרת בצבא הוא עבירה שיש עמה קלון, ועל-כל-פנים אין לפסוק שאין בה קלון. עוד סבר הפצ"ר שמתן חוות דעת מוקדמת מעין זו היא בבחינת הכשר להתנהגות פסולה, שאין להתייר במצב בו מתקיימות פעולות טרור ומתנהלת לחימה.

ועדת האתיקה נדרשה לעניין בשנית. התנהל יכוח סוער למדי, שבו עמדו זמן זמן על שתי עמדות. האחת, שסרבנות מצפון היא כלי ביטוי פוליטי ורעיוני, אשר היבט האי חוקיית שלו, הוא אינסטרומנטאלי. לכן אין לראות בעבירה על החוק משום העדר כבוד כללי לחוק, אלא להבינה בהקשר המצומצם של היכוח הציבורי בדבר עתיד השטחים והתנהגות צה"ל בשטחים. בהקשר זה אסור לוועדה להתחמק מהדין על-אף היותו שנוי במחלוקת.

העמדה השנייה שעלתה גרסה שועדת האתיקה אינה יכולה להידרש מראש לשאלת האיתיות של עבירה על החוק. עמדה זו נתמכה במספר נימוקים. הנימוק הראשון היה פרקטי – לא ניתן לדעת את נסיבות המקרה לפני שהוא אירע, ולפני שהוא התברר בערכאות. רק על יסוד פסק דין מנומק, ניתן יהיה לדעת, האם מדובר בהתנהגות רלוונטית למקצוע עריכת הדין, האם מדובר ב"סרבנות מצפונית" או בהפרת חוק "רגילה", והאם בנסיבות העבירה יש קלון. כך לדוגמה, יש הבדל בין סירוב לשרת בשטחים בתפקיד מנהלתי, לבין סירוב פקודה תחת אש.

הנימוק השני לעמדה ששללה את הדיון מראש, הוא שבמתן חוות דעת מקדימה בשאלה של הפרת חוק, הופכת ועדת האתיקה, שלא ברצונה, למייעצת לדבר עבירה. הפונה, המתלבט בשאלה אם להפר את החוק מטעמי מצפון, משתף בהתלבטות את ועדת האתיקה, והחלטתה עלולה לעודד אותו להפר את החוק. היו חברים שסברו, שגם במקרה שסברו, שיש מקום להעמיד לדין, אין זה נכון לתת חוות דעת כזו מראש. על מי שמתלבט בהפרת חוק, לקבל את החלטותיו ולקחת את הסיכונים הכרוכים בהן.

יכוח זה, מעלה אל פני השטח את תפקידה הדו-ראשי של ועדת האתיקה. בכובע אחד, הועדה פועלת בשמו של הקובל (הועד המרכזי), ולפיכך, היא הממליצה על העמדה לדין או על גניזה של תלונה. בכובעה השני, הועדה פועלת כמייעצת לחברים לענייני אתיקה, ומי שפועל לפי חוות דעתה – גם אם שגתה – לא יעמוד לדין משמעתי בגין התנהגותו. המקרה הנדון מלמד, שחבישת שני הכובעים על ראש אחד היא תנאי חיוני להגנה על מעמדה ועל תפקידה של ועדת האתיקה כסמכות לענייני אתיקה.

בשנה האחרונה מתבררת הצעת משרד המשפטים להקים בצד ועדות האתיקה, ועדות קבילה שחבריהן ימונו בנפרד (במעורבות של משרד המשפטים), ורק בידיהן תהיה הסמכות להגיש קובלנות ולגנוז תלונות. המקרה הנדון מדגים עד כמה מלאכותית הפרדה המוצעת. במצב המוצע, תהפוך המלצת ועדת האתיקה לחסרת שייכים. למעשה, לא יהיה כל עניין להתייעץ מראש.

בחזרה לענייננו. בסופו של דבר לא הכריעה הועדה בשאלה המעניינת של א-י-ציות לחוק. הכרעתה, ברוב דעות, היתה מצומצמת יותר בהיקפה, וזה לשונה:

1. ועדת האתיקה אינה נותנת חוות דעת מוקדמת באשר למשמעות האיתיות של כוונה לעבור עבירות על הדין הפלילי, האזרחי או הצבאי, בכלל, ובענייני סרבנות מצפונית בפרט.
2. במקרה שאדם הורשע בעבירה פלילית ובכלל זה עבירה של סירוב פקודה, תבחן הועדה את המקרה לפי הנאמר בפסה"ד בנסיבות אותו מקרה.
3. באשר למקרה שנדון בהחלטה הקודמת, רואה הועדה לסייג את החלטה לנסיבותיו של אותו מקרה, באותו זמן בלבד [החלטה מספר את 131/02].

ערוך של הפצ"ר התקבל בחלקו, במובן זה שועדת אתיקה חזרה בה מקביעתה הקודמת לפיה "הסירוב לשרת בשטחים אינו קשור לעיסוק המקצועי של עורך הדין אלא מבטא את עמדתו פוליטית מצפונית". מעתה, כל מקרה יבחן לגופו, ולא תינתן בשאלות מעין אלה חוות דעת מקדימה.

דרור ארד-אילון, עו"ד
יו"ר ועדת האתיקה הארצית

רשימת הכתבות

דבר העורכת - דרך קביעת שכר הטרחה: חלק רביעי

משיכת ערעור מקום בו התנצל עורך הדין המורשע

חסיון עורך דין לקוח: חפץ שהשאיר הלקוח במשרד עורך הדין

משרד נוסף במקום מגוריו של עורך הדין

תחילת מועד השעיה

ניגוד עניינים: ייצוג בעל קרקע נגד קבלן

קיזוז שכר הטרחה מכספים שנפסקו לטובת הלקוח

החלטות ועדת שכר הטרחה שליד הועד המרכזי

החלטות הועדה לענייני עיסוק אחר

החלטות ועדת הייעוץ לענייני פרסומת